

Yayın Geliş Tarihi: 22.04.2016
Yayın Kabul Tarihi: 06.06.2016
Online Yayın Tarihi: 13.07.2017

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Cilt:32, Sayı:1, Yıl:2017, ss. 95-129

Post Keynesyen Makro İktisadın Metodolojik Temelleri Üzerine Bir İnceleme

Sinem KUTLU¹

László HORVÁTH²

Öz

Post Keynesyen Okul genel olarak Keynes'in izinden giden bir grup heterodoks iktisatçının fikirlerine dayanmaktadır. Heterojen yapısı ve çoğulcu metodolojik yaklaşımı ile Post Keynesyenlerin, ana-akım makro iktisada alternatif bir düşünce okulu olarak ne derece tutarlı olduğu literatürde oldukça tartışmalı bir konudur. Bu çalışmanın amacı, Post Keynesyen makro iktisadın metodolojik temellerini literatür taraması bulgularından yararlanarak incelemektir. Bu bağlamda, Post Keynesyen Okulun makro iktisadi vizyonunu farklı kılan unsurun temelde metodolojik olduğunun gösterilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, Post Keynesyen makro iktisadın kendine özgü düşünce bütünlüğünün tümüyle içsel tutarlılıktan yoksun olmadığı ancak günümüzün iktisadi sorunlarına cevap verebilmek için gerek teorik gerekse politik düzeyde daha fazla inisiyatif kullanılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post Keynesyen Okul, heterodoks iktisat, iktisat metodolojisi.

JEL Sınıflandırma Kodları: B50, B41.

An Inquiry Into the Methodological Foundations of Post Keynesian Macroeconomics

Abstract

The Post Keynesian School is based on the ideas of a group of heterodox economists who follow Keynes's lead. To what extent Post Keynesians, with their heterogeneous structure and pluralist methodology, could be coherent as a school of thought alternative to the mainstream macroeconomics is a controversial issue in the literature. The purpose of this study is to investigate the methodological foundations of Post Keynesian macroeconomics by the help of the findings of the literature review. In this context, it is aimed to demonstrate that the factor which makes the macroeconomic vision of the Post Keynesian School different is fundamentally methodological. Based on the evaluation of the findings of the study, it is concluded that the distinctive body of thought of the Post Keynesian macroeconomics doesn't lack internal coherence entirely but Post Keynesians should take more initiative both at theoretical and political level in order to meet current economic issues.

Keywords: Post Keynesian School, heterodox economics, economic methodology.

JEL Classification Codes: B50, B41.

---

¹ Yrd.Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, sinemkut@istanbul.edu.tr.

² Doç.Dr., Corvinus University of Budapest, Faculty of Economics, Center of History of Economic Thought. Macaristan, horvath.laszlo@uni-corvinus.hu.

1. GİRİŞ

Makro iktisadın tutarlı ve sistematik bir yaklaşım olarak doğuşunun kökleri J. M. Keynes'in Genel Teori'sine (1936) dayanmaktadır. Modern makro iktisadın "babası" olarak kabul edilen Keynes'in Neoklasik iktisada karşı yaptığı devrim yalnızca ana-akım iktisadi görüşleri değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda makro iktisadi iktisat biliminin merkezine taşımıştır. Keynes, Genel Teori (1936) ile modern makro iktisadın temellerini atarken, metodoloji konusuna yaptığı vurgu ile de makro iktisadın gelişim sürecine entelektüel açıdan katkı sağlamıştır. Keynes'in izinden giden bir grup heterodoks iktisatçının fikirlerine dayanan Post Keynesyen Okul ise genel olarak Keynesyen yaklaşımın özel bir yorumu olarak kabul edilmektedir. Keynes'in efektif talep prensibini makro iktisat teorisinin temeli olarak kabul eden Post Keynesyenlerin odak noktaları, iktisadi süreçlerin gerçek dünyada nasıl işlediğini anlamaktır. Neoklasik iktisadın temel varsayımlarına karşıt bir duruşa sahip olan Post Keynesyenler iktisadi olgulara yaklaşımlarıyla diğer iktisadi akımlardan ayrılmaktadır. Post Keynesyen Okulun ana-akım iktisat ile arasındaki en temel farklılık benimsedikleri metotlardan ileri gelmektedir. Teori ve gerçek dünya arasındaki uygunluğu esas alan Post Keynesyen iktisat, Keynes'in metodolojik yaklaşımının yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır.

Post Keynesyen metodolojinin ayırt edici özelliklerinden biri düalizmin reddidir. Düalizmin olmayışı Post Keynesyen teoriye iki özgün nitelik kazandırmaktadır (Dow, 1991: 183-84). Birincisi, iktisatta pozitif/normatif ayırımına yer verilmeyişidir. İktisada konu olan çevrenin doğası gereği iktisatta değer yargularından bağımsız analiz yapmanın imkânsızlığına dikkat çeken Post Keynesyenler, iktisattaki pozitif/normatif ayırımın yanıltıcı bir kurgu olduğuna inanırlar. İkinci nitelik ise iktisattaki mikro/makro ayırımına ilişkindir. İnsan doğası gereği bireysel olduğu kadar

sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla, insan davranışlarının sonuçları açısından mikro ve makro düzeyde analiz kaçınılmaz bir şekilde birbiriyle ilişkilidir. Bu çerçevede, Post Keynesyen iktisatta keskin bir mikro/makro iktisat ayırımı bulunmamaktadır. Mikro iktisadi düzeyde de teorik ve politik katkıları olmakla birlikte, Post Keynesyen iktisatta vurgu belirgin bir şekilde makro iktisadi gerçeklik üzerindedir (Jespersen, 2009: 221).

Post Keynesyenler ana-akım iktisadın pozitivist epistemolojiye ve formalizme dayanan metodolojisine karşıdır. Onlara göre ana-akım iktisadın metodolojisi sorunludur. Çünkü gerçek dışı varsayımlar, soyutlama ve sadeleştirme ile makro iktisat teorisini matematiksel bir forma indirgeyerek iktisadi gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Kurumların, sosyal yapıların ve davranışların iktisadi gerçeklik üzerindeki rolünü göz ardı etmeyen Post Keynesyenlere göre ana-akım iktisadın temel ölçütü mutlak bilgi olan, sabit yapılar içerisinde izole edilmiş bireyleri ve genel denge analizine dayalı basit idealize modelleri esas alan bu metodolojisi ile gerçek iktisadi süreçlerin kavranması olanaksızdır. Post Keynesyenlerin belli bir dünya görüşüne dayanan metodolojisi gerek teorik, gerekse politik düzeyde kendine özgü bir yaklaşıma yön vermektedir. Diğer yandan, Post Keynesyen iktisatçılar arasında Keynes'in düşüncelerini yorumlama ve geliştirme yönündeki çabaların ne derece etkin olduğuna yönelik eleştiriler de bulunmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Post Keynesyen makro iktisadın metodolojik temellerini literatür taraması bulgularından yararlanarak incelemek ve bu çerçevede kendine özgü düşünce bütünlüğünün içsel tutarlılığını gözden geçirmektir. Bu bağlamda, Post Keynesyen Okulun makro iktisadi vizyonunu farklı kılan unsurun temelde metodolojik olduğunun gösterilmesi hedeflenmektedir. Çalışma beş bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünü takiben ikinci bölümde Post Keynesyen makro iktisadın tarihçesi ve temel

S.KUTLU – L. HORVÁTH

unsurları, üçüncü bölümde Post Keynesyen makro iktisadın metodolojisi, dördüncü bölümde ise eleştirel realizm ile Post Keynesyen makro iktisat arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Literatür taraması bulgularının değerlendirildiği sonuç bölümünde Post Keynesyen iktisada yönelik politik çıkarsamalara yer verilmektedir.

2. POST KEYNESYEN MAKRO İKTİSAT: TARİHÇESİ VE TEMEL UNSURLARI

İktisatta Post Keynesyen Okul olarak bilinen gelenek, genel olarak J. M. Keynes'in izinden giden ve ana-akım iktisada ters düştükleri için "radikal" olarak addedilen bir grup iktisatçının fikirlerine dayanmaktadır (Lavoie, 2014: 4). Keynes'in Genel Teori'yi (1936) yayınlamasının ardından ortaya çıkan Post Keynesyen Okul'un, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra geliştiği, köklerinin ise Klasik iktisada kadar dayandığı bilinmektedir. Bu çerçevede, sınırlarının tam olarak tanımlanması kolay olmamakla beraber, Post Keynesyen geleneğin diğer iktisat okulları ile "yapıcı bir fikir değiş-tokuşu" neticesinde olgunlaştığı söylenebilir (Dow, 1991: 176).

Post Keynesyen Okulun en belirgin özelliği, ortak noktaları Neoklasik sentezi reddetmek olan heterojen bir iktisatçı grubundan oluşmasıdır. Ancak söz konusu heterojen modellerin pek çoğunun Ortodoks-Klasik teoriyi değişik biçimlerde yorumlayan makro modeller olduğu ve Genel Teori'nin temelini oluşturan teorik devrime dayanmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, bir kısmı halen Klasik iktisadi doktrinin çeşitli dallarına bağlı olan bu heterojen iktisatçıların sınıflandırılması, bir bakıma, Keynes ve onun analitik modellerini kullanan Post Keynesyenler ile Klasik teorinin 21. yüzyıl versiyonlarını ortaya koyan ana-akım makro iktisatçılar arasındaki farklılığı gizleyebilmektedir (Snowdon ve Vane, 2005: 451).

Post Keynesyen Okulun doğuşunda Genel Teori başlangıç olarak kabul edilse de Keynes bu okulun üzerinde etkili olan tek isim değildir. Keynes'den önce ve Keynes üzerinde de etkili olan bazı Klasik iktisatçıların Post Keynesyenleri de doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Robert Malthus, David Ricardo ve Karl Marx, Post Keynesyen Okul içinde farklı grupları etkileyen başlıca Klasik iktisatçılardır (Dow, 1991: 177). Bir ekonomideki çıktı ve istihdam düzeyinin arz koşullarından ziyade toplam talep tarafından belirlendiği fikrini ilk kez ortaya koyan Malthus, Keynes'in efektif talep prensibi ile Michal Kalecki'nin iş çevrimleri teorisini geliştirmesinde etkili olmuştur. Diğer yandan Ricardo, üretimin maliyetlerin üzerinde kalan artı değerinin büyümenin temel belirleyicisi olduğu ve bu değer ekonomideki dağılımı üzerine odaklanmıştır. Ricardo'nun iktisat teorisine katkıları sadece modern Neoklasik iktisadın öncüllerinin yolunu açmakla kalmamış, aynı zamanda Keynes'in çağdaşı Piero Sraffa'nın modeline de zemin hazırlamıştır. Sraffa'nın teorik modeli Post Keynesyen iktisadın efektif talep prensibi anlayışına katkı sağlarken, "Neo-Ricardocu" olarak bilinen grubun oluşmasına da yol açmıştır. Marx'ın Post Keynesyen iktisada etkisi ise daha çok Kalecki'nin çalışmaları üzerinde görülmektedir. Kalecki, işsizlik olgusu, kapitalizmin döngüsel doğası ve piyasa başarısızlıkları konularında Keynes ile aynı sonuçlara ulaşmış ancak Keynes'den farklı olarak işçiler ve sermaye sahipleri arasındaki ayrıma odaklanarak, Marx'ın sınıfsal çerçevesini kullanmıştır (Dow, 1991: 178).

Post Keynesyenler, bu bağlamda, Keynes'in yanı sıra Kalecki ve Sraffa'nın teorilerini de yorumlayan ve geliştiren iktisatçılardan oluşmaktadır. Özellikle Post Keynesyen Okulun öncülleri olarak kabul edilen ve literatürde "Cambridge" grubu olarak bilinen iktisatçılar bu üç ismin de etkisi altındadır. Cambridge grubunun en önemli isimlerinden Joan Robinson, Post Keynesyen iktisadın kurucusu olarak da kabul edilmektedir.

S.KUTLU – L. HORVÁTH

Robinson, Keynes'in efektif talep teorisini, Kalecki'nin eksik rekabet anlayışı ve Sraffa'nın Neoklasik teoriyi eleştirisi ile birleştirmiştir (Dow, 1991: 179). Post Keynesyen iktisatçıların fikirlerinin Neoklasik iktisatçılara iletilmesinde önemli çabaları olan Robinson, Keynes'in temel görüşlerinin, önde gelen ana-akım ("bastard") Keynesyen iktisatçılarca yanlış yorumlandığının altını özellikle çizmiştir (Robinson, 1972). Cambridge grubunda yer alan diğer Post Keynesyenler arasında Geoff Harcourt, Richard Kahn ve Nicholas Kaldor bulunmaktadır. Post Keynesyen Okulun ikinci önemli grubu ise aralarında Victoria Chick, Alfred Eichner, Hyman Minsky, Sidney Weintraub ve Paul Davidson gibi iktisatçıların yer aldığı "American" grubudur. Weintraub, Neoklasik senteze olan itirazları ile Amerika'daki ilk önemli Post Keynesyen iktisatçı olarak kabul edilmektedir. Bir diğer Amerikalı iktisatçı John Kenneth Galbraith'ın çalışmaları ise Cambridge ve Amerikan Post Keynesyen gruplar arasında köprü kurulmasına yardımcı olmuştur (Holt ve Pressman, 2001: 4).

Post Keynesyen iktisatta Keynes'in efektif talep prensibi tüm makro iktisat teorisinin temeli olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan, literatürde Post Keynesyen iktisatla ilgili yapılan eleştirilerden biri, Post Keynesyen iktisadın temelde Keynes'in fikirlerine dayanmadığı yönündedir. Post Keynesyen iktisatçıların, Keynes'in fikirlerini yorumlama ve mantıksal uzantıları çerçevesinde geliştirme yönündeki çabalarının son derece sınırlı olduğuna dair görüşler mevcuttur. Bu durumun temel nedeni Post Keynesyen iktisadın tutarlı bir bütün oluşturan bir paradigmasının olmayışındır (Holt, 2007: 90). Post Keynesyen iktisatçıların pek çoğu Keynes'in parasal analitik yaklaşımından ziyade çeşitli Neoklasik iktisadi

modellerden faydalanmaktadır³. Yapısının heterojenliği ve metodolojik açıdan çoğulcu yaklaşımı nedeniyle, Post Keynesyenlerin ana-akım makro iktisada alternatif olarak tutarlı bir düşünce okulu olup olmadığı süregelen bir tartışmadır.

Keynesyen iktisat efektif talep prensibini esas alması nedeniyle genellikle talep-yanlı bir iktisadi yaklaşım olarak karakterize edilmektedir. Efektif talep prensibine göre modern bir ekonomide üretim ve istihdam düzeyinin temel belirleyicisi toplam taleptir. Keynes ve Post Keynesyenler arzın, teknoloji ve sermaye stoku veri iken, “beklenen” talebe göre belirlendiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, yatırım ve üretim planlarını şekillendiren beklenen talep düzeyidir. Gerçekleşen talep ise üreticilerin bir önceki dönemde, gelecekte kendi malları için bekledikleri talebe ilişkin olarak aldıkları yatırım ve üretim kararları neticesinde oluşan gelir tarafından belirlenmektedir. Bu çerçevede, toplam talep ve toplam arz temelde birbiri ile karşılıklı olarak ilişkilidir. Üreticilerin toplam talebe ilişkin “beklentileri” ile “zaman” kavramı kısa dönem üretim düzeyinin belirlenmesinde merkezi bir role sahiptir (Palley, 1996: 71).

Gerçek dünyada iktisadi süreçlerin nasıl geliştiğini anlamak açısından önemli bir işlevi olan tarihsel zaman kavramı, Post Keynesyen iktisadi ana-

---

³ Keynes Neoklasik paradigmaya karşı olmasına rağmen onun üzerinde değişiklik yapma niyetinde olmamıştır. Keynes’in temel amacı Neoklasik iktisada alternatif bir paradigma ortaya koymaktır. Ancak Keynes, Genel Teori ile tutarlı olarak yeni bir paradigma ortaya koymamıştır. Keynes sonrası birbirinden farklı Keynesyen düşünce okullarının ortaya çıkmasının nedenlerinden biri de budur. Tutarlı biçimde yeni bir paradigmanın ortaya koyulmamış olması, Post Keynesyenlerin de dâhil olduğu pek çok Keynesyen akımın, Keynes’in yaklaşımını Neoklasik teorisinin analitik çerçevesini ve modellerini kullanarak yorumlamalarına neden olmuştur (Herr, 2013: 1).

S.KUTLU – L. HORVÁTH

akım genel denge analizinden farklı kılan en temel özelliklerden biridir. Post Keynesyen iktisatçılar geçmişin göz ardı edilemeyeceği bir durumda, Rasyonel Beklentiler Modeli gibi mükemmel öngörüğü esas alan teorilerle bir olgunun geleceğinin tahmin edilemeyeceğini savunurlar (Holt, 2007: 93). İktisadi olgular, geçmişin değişmez, geleceğin ise belirsiz olduğu bir zaman sürecinde gelişmektedir. Geleceğin belirsizliği Genel Teori’de sıklıkla vurgulanan bir konudur. Bireylerin geleceği ilgilendiren kararlarının mutlak matematiksel beklenti hesaplarına bağlı olamayacağını savunan Keynes, belirsizlik altında optimal bir seçim yapma olasılığını reddeder (Keynes, 1936: 162-63). Keynes gibi Post Keynesyenler için de geleceğin belirsizliği (“fundamental uncertainty”) kavramı makro iktisat teorisinin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Başta Davidson olmak üzere Post Keynesyenler, ana-akım iktisadın olasılık hesaplarına dayandırılmış risk ile eşdeğer belirsizlik anlayışından farklı bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Buna göre, geleceğin belirsizliği ergodik⁴ olmayan stokastik bir sistemin sonucudur. Bu sistemde, bugünkü ya da geçmişe ilişkin piyasa verilerinden elde edilmiş olasılık dağılımları baz alınarak yapılacak gelecek tahminleri güvenilir sonuçlar vermez (Davidson, 2002: 50-51). Post Keynesyen iktisadın ergodik olmayan belirsizlik yaklaşımı, iktisadi ajanların likidite talebi ve yatırımlara ilişkin uzun dönem kararları ile uzun dönem eksik istihdam dengesi, paranın yansızlığı ve nominal

---

⁴ “Ergodik” bir bütünü oluşturan dizi ya da örneklemelerin her birinin, bütünün bire bir temsilcisi olduğu süreçleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Ergodiklik, dinamik sistemlere ilişkin bir özellik olup, sistemin davranışının zaman içinde değişmediği anlamını içerir. İstatistikî açıdan ise bir sürecin parçası olan bir dizi olgunun zamansal ortalamasının grup ortalaması ile aynı olduğu durumu ifade etmek için kullanılmaktadır.

(ücret) sözleşmelerin rolü gibi gerçek dünyaya ilişkin davranışların kavranabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Post Keynesyen iktisatçılara göre kararların belirsizlik altında alınması ve beklentilerin değişken olması toplam talep, üretim ve istihdamın çevrimsel bir süreç izlemesine neden olmaktadır. Bu durumun temel nedeni kapitalist sistemin içsel olarak istikrarsız oluşudur. Üretim ve para, modern kapitalist sistemlerin işleyişinde karşılıklı olarak birbiri ile ilişkili iki temel unsurdur. Kapitalizmin itici gücü olan finansal varlık biriktirme arzusu, sistemi içsel olarak istikrarsızlaştırmaktadır (Dow, 1991: 189, 191-92). Finansal piyasalardaki dalgalanmalar, yatırımların beklenen getirisi ile yatırımların maliyeti arasındaki ilişki üzerinden üretimdeki dalgalanmaları etkilemektedir. Özellikle dinamik analiz geleneği açısından Kalecki ve finansal istikrarsızlığa yapılan vurgu bakımından Minsky'nin etkisi altında olan Post Keynesyen iş çevrimi teorisine göre reel üretim ve istihdamın temel belirleyicisi olan efektif talep düzeyindeki dalgalanmaların en önemli nedeni, beklentilerin (Keynes'in ifadesiyle "animal spirits") yönlendirdiği yatırım harcamalarıdır (Hart ve Kriesler, 2015: 11). Belirsizlik ortamı yatırımcıların kârlılığa ilişkin beklentilerini değişken hale getirerek yatırım dürtüsünü azaltmakta ve böylelikle üretim ve istihdamda dalgalanmalara yol açmaktadır.

Ekonomilerin kısa dönemde izledikleri konjonktürel dalgalanmalar ile uzun dönemde izledikleri büyüme patikası arasındaki ilişki Post Keynesyen iktisatçılar arasındaki fikir ayrılığının nedenlerinden biridir. Post Keynesyen büyüme modellerinden bazıları sadece büyüme olgusu üzerine odaklanırken, diğerleri konjonktürel dalgalanmalar ile büyümenin birbirinden ayıramayacağı fikrine dayanır. Ancak Post Keynesyen büyüme modellerinin çoğu, büyüme, iktisadi dalgalanmalar, gelir dağılımı ve endüstriyel yapı unsurları arasında güçlü bir bağ kurmaları ile Neoklasik

S.KUTLU – L. HORVÁTH

büyüme modellerinden ayrılmaktadır (Keen, 2003: 175-76). Roy F. Harrod'ın (1939) büyüme modeli genellikle Post Keynesyen büyüme teorisinin kökeni olarak kabul edilmektedir. Keynes'in yatırım teorisinin üretim kapasitesi açısından sonuçları üzerinde duran Harrod (1939), tasarruf eğilimi ve sermayenin marjinal verimliliği kavramlarını kullanarak uzun dönem istikrarlı büyümenin koşullarını ortaya koymuştur. Harrod'u takiben Robinson (1962), Kaldor (1955-56) ve Luigi Pasinetti (1962) de farklı analitik araçlar geliştirerek Post Keynesyen büyüme teorisine katkı sağlamışlardır. Post Keynesyen büyüme teorisi, genel olarak, kâr oranı, yatırım planı, tasarruf eğilimi ve teknolojik değişme arasındaki ilişkilerden yola çıkarak bir ekonominin potansiyel büyüme oranının belirlenmesi üzerinde durur. Bu çerçevede, Neoklasik büyüme teorisi ile arasındaki temel farklılıklardan biri; üretim ve gelir üzerindeki etkisi bakımından yatırımların tasarruflardan önce gelmesi, diğeri ise ekonomilerin her daim tam istihdam düzeyinde dengede olamayacağıdır (Dow, 1991: 195). Post Keynesyen büyüme teorisi ile ilgili bir diğeri önemli unsur ise gelir dağılımının büyüme açısından önemidir. Kâr payı ve ücret geliri üzerinden tüketim eğilimlerinin farklılığından yola çıkan Post Keynesyenler, gelir dağılımının, tasarruflar ile yatırımlar arasındaki dengenin kurulmasında ve ekonomiyi tam istihdam düzeyine taşıyacak toplam talebin belirlenmesinde kritik bir rolü olduğunu savunmaktadır (Palley, 2003: 183).

Post Keynesyen iktisadı ana-akım makro iktisat teorisinden ayıran en belirgin unsurlardan biri de para arzının içselliği (endogenous) ile ilgilidir.⁵

---

⁵ Bu argüman ile ilgili olarak paradoksal bir durum, hem Post Keynesyenlerin, hem de Reel İş Çevrimi teorisyenlerinin para arzını içsel olarak kabul etmeleridir. Post Keynesyen Okul ile Reel İş Çevrimi Okulu arasındaki bu görüş birliği literatürde “kutsal olmayan ittifak” (unholy alliance) olarak adlandırılmıştır (Snowdon ve Vane, 2005: 324).

Post Keynesyen iktisadın içsel olarak tutarsız olduğu eleştirilerine karşılık Lavoie (2014: 182), para arzının içselliğinin, tüm Post Keynesyenlerin ortak tezi olduğuna dikkat çekmektedir. Para arzının belirlenmesi sürecinde para çarpanından ziyade bankaların kredi yaratmadaki rolünden yola çıkan Post Keynesyenler, para arzının içselliğini, bankacılık sisteminin iktisadi faaliyeti finanse etme kapasitesi ile ilişkilendirmektedir (Palley, 1996: 103-4). Bu çerçevede para, bankacılık sistemi tarafından yaratılan krediye karşılık dolaşıma girmekte ve harcamalardaki artışı desteklemektedir. Bu durum, merkez bankasının para arzı üzerindeki kontrolünün sınırlı olduğu anlamını da içermektedir. Parasal kontrol olanakları kurumsal çevreye göre değişmekle birlikte, merkez bankalarının genel olarak kredi yaratımını kontrol etmede sınırlı bir kapasiteye sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan, para arzının içselliği, para arzı ile enflasyon arasındaki ilişkinin de yönünü değiştirmektedir. Para arzı ancak talepteki değişmelere cevap verdiğinden, enflasyona sebep olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi, enflasyonun tedavisi için doğrudan kontrolü de söz konusu olmamaktadır (Dow, 1991: 199). Bu bağlamda, Post Keynesyenler paranın miktar teorisini yanılıcı bularak reddederler çünkü para arzının içsel olması halinde, miktar teorisine göre para arzından nominal gelire doğru olan nedensellik ilişkisi de tersine dönmektedir (King, 2013: 486). Kaldor (1970) para arzındaki değişmelerin, büyük ölçüde nominal gelirdeki değişmelerin bir yansıması olduğunu ve bu nedenle de nominal gelirden değişime neden olan (talep baskılayıcı) tüm faktörlere bağlı olduğunu açıkça ifade etmektedir (Kaldor, 1970: 16).

Diğer yandan, üretim ve paranın modern kapitalist sistemlerin işleyişinde karşılıklı olarak birbiri ile ilişkili olduğunu savunan Post Keynesyen iktisatçılara göre para yansız değildir. Para, gerek kısa gerekse uzun vadede reel iktisadi karar alma süreçlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, para

S.KUTLU – L. HORVÁTH

politikası toplam harcamaları dengelemek için kullanılabilir. Ancak Post Keynesyen iktisatçılar para politikasını, toplam talep düzeyini ve dolayısıyla enflasyonu yönlendirmek için bir araç olarak görmemektedir (King, 2013: 495-96). İdeolojik olarak devletin ekonomide güçlü bir rolü olduğunu öne süren Post Keynesyenler daha etkili bir alternatif olarak gördükleri maliye politikasını tavsiye etmektedir.

Dow (1991) Post Keynesyen iktisadın dayandığı temel özellikleri, Lakatos'un Bilimsel Araştırma Programları yaklaşımını esas alarak özetlemektedir. Buna göre, realizm, birikim, piyasa ekonomilerindeki temel istikrarsızlık ve tarihsel zaman kavramının önemi Post Keynesyen iktisadın “sert çekirdeğini” oluşturan temel aksiyomlarını göstermektedir. Para arzının içselliği, fiyat ve ücret katılıkları ile bireyci olmaktan ziyade sosyal davranış ilkesi ise sert çekirdeği koruyan yardımcı hipotezler olan “koruyucu kuşağı” oluşturmaktadır (Dow, 1991: 204-5).

3. POST KEYNESYEN MAKRO İKTİSADIN METODOLOJİSİ

Metodoloji, iktisadi analiz yöntemlerinin seçimi ile ve rakip teoriler arasında seçim yapmayı sağlayacak araçlarla ilgilidir. Geniş anlamda metodoloji, sadece teknik prosedürlerle ilgili olmayıp, aynı zamanda gerçekliğin algılanış biçimi ve analiz yöntemlerinin seçimine yön veren bir dünya görüşünü de içerir. Makro iktisadın 20. yüzyılın başlarında bağımsız bir disiplin olarak doğuşunun ardından makro iktisadi düşünce, fikir ayrılıkları ve çatışmalarla dolu evrimsel bir süreç yaşamıştır. Metodolojik farklılık, makro iktisatçılar arasında süregelen tartışmaları kavrayabilmenin temelini oluşturmaktadır. Metodolojik tercihler, iktisadi analizin karakterini ve onun makro iktisat politikası ile ilgisini belirlemektedir. Makro iktisatta gerek teori gerekse analizin “yöntem-spesifik” olduğunu öne süren

Jespersen'e göre metodoloji, makro iktisadi düşünce okulları arasındaki temel ayırım çizgisini oluşturmaktadır (Jespersen, 2009: xii).

Post Keynesyen Okul yalnızca kendine özgü teorileri ve politika reçeteleriyle değil, iktisadi olgulara yaklaşımı ile de diğer iktisadi akımlardan ayrılır. Gerçek dünyayı anlamaya odaklanan Post Keynesyenlerin amacı onu iyileştirecek politikalar geliştirmektir. Bu çerçevede, yöntemlerin seçimi içsel olarak bir metodolojiye bağlılıktan ziyade, iktisadi problemlerin doğasına uygunluk ile ilgilidir. Post Keynesyenlere göre gerçeklik karmaşıktır ve sürekli evrimleşmektedir. Bu nedenle, gerek iktisatçılar gerekse diğer iktisadi ajanlar açısından mutlak bilgi yoktur. Kurumların, sosyal yapıların ve davranışların iktisadi gerçeklik üzerinde önemli rolü vardır. Dolayısıyla, ana-akım iktisadın mutlak bilgiyi temel ölçüt olarak kabul eden ve yapı ile bireyi birbirinden koparan metodolojisi ancak özel bir duruma özgü olarak kabul edilebilir (Dow, 2013: 80).

Post Keynesyenlerin ana-akım iktisat ile aralarındaki en temel farklılık metodolojiye verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. Dow'a (2013) göre Post Keynesyen iktisadi anlamının en temel yolu, Post Keynesyenler için metodolojinin anlam ve önemini anlamaktan geçmektedir. Diğer yandan, tüm post Keynesyen iktisatçıların metodolojik konular üzerine çalıştığını söylemek doğru değildir. Ancak teorik, politik ya da ampirik konular üzerine uzmanlaşan Post Keynesyenlerin dâhi ortak argümanı metodolojik farkındalıktır (Dow, 2013: 82).

Tüm heterodoks iktisatçılar gibi Post Keynesyenlerin de Neoklasik iktisadın temel varsayımlarına karşıt bir duruşu vardır. Her karşıt paradigma, teorik ve politik olduğu gibi, metodolojik düzeyde de bir takım savlara sahiptir. Bu bağlamda, Post Keynesyenlerin Neoklasik iktisada

S.KUTLU – L. HORVÁTH

yöneltiltikleri eleştirilerin kaçınılmaz olarak bir parçası metodolojiktir (King, 2002: 192). Post Keynesyenlerin Neoklasik iktisada yöneltiltikleri eleştirinin temelinde, Neoklasik iktisadın bilgiyi deneyim ya da izlenimlere indirgeyen pozitivist epistemolojisi ve formel-matematiksel modelleri esas alan metodolojisi yatmaktadır. Neoklasik makro iktisat teorisi, iyi işleyen ve denge yaratıcı bir makro iktisadi sistem için gerekli kıstaslar çerçevesinde analitik model kurmaya odaklanır. Bu modeller genellikle mikro iktisadi ajanların rasyonel beklentilere sahip olduğu varsayımı üzerine yapılanmış ve genel denge analizine dayalı basit idealize modellerdir. Bu çerçevede esas problem, gerçek dışı varsayımlar, soyutlama ve sadeleştirme ile matematiksel bir forma indirgenen Neoklasik makro iktisat teorisinin iktisadi gerçeklikten uzaklaşmasıdır. Post Keynesyen teori ise belirsizlik, eksik bilgi, değişime açık kurumlar ile arz ve talep faktörlerinin yarattığı, (kısmen) öngörülemez dinamik yapı içerisindeki nedensel ilişkiler ile patika bağımlılığını (path dependency) esas alan analize dayanır (Jespersen, 2009: 14-15). Statik denge analizini reddeden Post Keynesyen teorisinin odak noktası, iktisadi gerçekliğin en doğru biçimde betimlenmesidir (Caldwell, 1989: 54).

Keynes'in matematik ve felsefe üzerine çalışmaları Post Keynesyen iktisadın metodolojisinin doğuşu açısından bir temel sağlamıştır. Keynes açısından teorileştirme mantıksal olmaktan ziyade sosyo-psikolojik bir süreçtir. İktisadi ajanların algısı psikolojik, bilgi ise sosyolojik unsurlardan ayrı düşünülmemelidir. Analizlerinde tarihi süreçlerin geri döndürülemezliğini esas alan Keynes, iktisat biliminin evrimsel doğasını göz ardı etmemiştir (Dow, 1991: 182-83).

Neoklasik iktisattan farklı olarak Post Keynesyen iktisadın metodolojisinin dayanağı teori ve gerçek dünya arasındaki uygunluktur (Dow, 2001: 12). İktisadi süreçlerin gerçek dünyada nasıl işlediğini

anlamaya odaklanan Post Keynesyen iktisat, gerçek dünyaya özgü iktisadi sistemlerin doğasını kavramayı ve mevcut iktisadi problemlerin çözümüne yönelik pratik araçlar geliştirmeyi amaçlar. Bu yüzden de teorilerin gerçek dünyanın doğası gözetilerek oluşturulmasını özellikle vurgular. Bu çerçevede, gerçek dünyanın iç yüzünün kavranabilmesi açısından da önem arz eden, Post Keynesyen metodolojinin başlıca özellikleri takip eden alt başlıklarla sıralanabilir.

3.1. Tarihsel Zaman Kavramı

Gerçek dünyada iktisadi süreçlerin nasıl işlediğini anlamak açısından oldukça önemli olan zaman kavramı Post Keynesyen iktisatta tarihsel ve mantıksal zaman olmak üzere birbirinden ayrılır. Post Keynesyenlere göre tarihsel (ya da kronolojik) zaman, tek yönlü bir dizi halinde meydana gelen olgular silsilesi olarak tanımlanabilmektedir. Buna göre, şimdiki zamana ait olgular, geçmişten günümüze kadar gelen olgular silsilesinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu aynı zamanda bir olgunun geleceğinin önceden tayin edilemeyeceği anlamına da gelmektedir (Holt, 2007: 93). Zaman ve olgular sadece bir yönde hareket eder. Bir ekonomide bugün ne olduğu, mutlak surette geçmişte ne olduğuna bağlıdır. Bu nedenle de tarihsel zaman kavramını esas alan Post Keynesyen analiz gerçek dünyanın nedensel ilişkilerine odaklanır. Bu çerçevede, patika bağımlılığı Post Keynesyen analizin tipik bir özelliğidir (Hart ve Kriesler, 2015: 5-6).

Post Keynesyen iktisatçılar ekonominin gelişimini, geçmişin bugünü etkilediği, geleceğin ise içsel olarak belirsiz olduğu tarihsel bir süreç olarak görürler. Tarihsel zaman kavramı geri döndürülemez (değiştirilemez) olması açısından mantıksal zamandan ayrılır ve bu özellik Ortodoks iktisat teorisi tarafından göz ardı edilmiştir. Mantıksal zaman, zamanın gerçek akışıyla ilgili olmaksızın yalnızca olguların sıralamasını göstermeye yardımcı olan

S.KUTLU – L. HORVÁTH

bir kavramdır ve geleneksel denge (equilibrium)⁶ anlayışı açısından gereklidir. Dengenin varlığı, değişkenlerin dengede olduğu yani değerlerinin değişmediği bir durumu ifade eder. Değişim ise sadece zamanla algılanabilir. Dolayısıyla, denge anlayışını mümkün kılan, bu değişimi içermeyen mantıksal zaman kavramıdır. Tarihsel zamanda ise bireyler zaman geçtikçe bir yandan sahip oldukları bilgi ve bilişsel statüleri bakımından değişirken, diğer yandan ekonomik donatıları ile dış çevreler, kurumsal yapılar ve diğer bireylerin davranışlarına ilişkin algılarında öngörülemeyen değişimler yaşarlar. Planlanan davranışlar da bu değişimlerle birlikte sürekli değişeceğinden, davranışsal değişkenlerin zaman içerisinde sabit kalması mümkün değildir. Bu yüzden Post Keynesyenler için denge kavramı, en azından geleneksel anlamda, yersiz ve anlamsızdır (Katzner, 2003: 127-28).

Tarihsel zaman kavramı ile ilgili bir diğer husus ise iktisadi yasalarla ilişkilidir. Tüm iktisadi karar birimlerinin iktisadi gerçeklik hakkında tam bir bilgiye sahip olduğunu varsayan 19. yüzyılın Klasik iktisat anlayışında belirsizlik sorununa yer yoktur. İnsan davranışlarının neden olduğu değişimlere duyarlı olmadığı varsayılan dışsal ekonomik çevre, bu

---

⁶ Burada denge kavramı ile ne kastedildiği de önemli bir husustur. Keynes Genel Teori’de “denge” ifadesini pek çok kez kullanmış olmakla beraber, bu ifade, piyasaların sürekli temizlenmesi (market clearing) ile karıştırılmamalıdır. Burada denge, bir bütün olarak ekonominin veya belli bir bölümünün, içsel düzeltme süreçlerinin bittiği bir durumunu ifade eder. Buna göre, örneğin emek piyasası denge durumunda iken gayri iradi işsizliğin bulunması mümkündür. Neoklasik iktisatta tam esnek olarak kabul edilen fiyatlar, şokların etkisiyle dengeden uzaklaşan ekonomiyi tekrar eski dengesine taşır. Bu yüzden, şokların etkisi geçici iken, denge ‘istikrarlı’dır. Ancak gerçek dünyada koşulların sürekli değiştiğini kabul eden Keynesyen anlayışa göre denge en iyi ihtimalle ‘geçici’ olabilir (Jespersen, 2012: 382).

bağlamda durağan kabul edilir. Ekonominin patikası zaman kavramından bağımsız yasalar tarafından belirlenir. Bu nedenle, karar alıcılar bu değişmez yasalar tarafından belirlenen piyasaların geçmiş, bugün ve geleceğine ilişkin iktisadi sonuçlar hakkındaki tüm bilgiye sahiptir (Davidson, 2002: 48). Post Keynesyen iktisatçılara göre ise iktisadi olgulara ilişkin bilgi zamanla değişeceğinden, bu olguların kavranabilmesi tarihsel bir anlayışı gerektirir. Bu nedenle, Post Keynesyenlere göre iktisat teorileri *ahistorik* (tarihsel içerik ya da bakış açısından yoksun) değildir. İktisadi olguların tarihsel bir bakış açısı ile açıklanabilmesi ancak teorilerin tarihsel verilere dayandırılması ile mümkündür. Bu aynı zamanda, gelecekteki iktisadi olguların tam bir kesinlik ile öngörülmesinin mümkün olmadığı anlamını da içermektedir (Lee, 2003: 174).

3.2. Ergodik Olmayan Belirsizlik

Geleceğin belirsizliği, Post Keynesyen yaklaşımın iktisadi süreçlerin tarihsel zaman boyunca ilerlediğine ilişkin kabulünün doğal bir sonucudur. Ekonomi, belirsiz bir geleceğe doğru ilerleyen tarihi bir süreç olarak kabul edildiğinde, geleceğe ilişkin beklentilerin, bugüne ait iktisadi olgular üzerinde önemli bir rol oynaması kaçınılmazdır. Tam bilgi varsayımından hareketle mükemmel öngörü modelini benimseyen Klasik iktisatçıların aksine modern ana-akım iktisatçılar, objektif koşullu olasılık fonksiyonları ile tanımlanabilen, gelecekteki tüm hareket ve değişimlerin sistemin reel parametreleri tarafından önceden belirlendiği, sabit bir iktisadi gerçekliğin evrenselliğine inanırlar. Dolayısıyla, 19. yüzyılın Klasik iktisat anlayışında iktisadi karar birimlerinin geleceğe ilişkin tüm sonuçları önceden bildiği varsayılırken⁷, 20. yüzyılın modern iktisadi anlayışında ajanların optimal

---

⁷ Esasen bu varsayımın 19. yüzyılın Klasik iktisadi anlayışı açısından tartışmalı olduğu söylenebilir. Nedeni ise söz konusu varsayımın bizzat 19. yüzyılın “Klasik” iktisatçıları (A.

S.KUTLU – L. HORVÁTH

kararlar alabilmek için nesnel gerçekliği taklit eden olasılıklı beklentiler oluşturması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu olasılık analizi, Yeni Klasik İktisadın Rasyonel Beklentiler Modeli'nin temelini oluşturmuştur. Rasyonel beklentilere göre ajanların piyasalara ilişkin bugün ve geçmişe ait bilgiyi işleyerek oluşturdukları subjektif olasılıklar, iktisadi gerçekliği tanımlayan objektif olasılık fonksiyonları ile özdeşdir (Davidson, 2002: 48-49, 51).

Post Keynesyen iktisatçıların belirsizlik kavramını formel ya da ampirik olarak ölçülebilir hale getirmediğine yönelik eleştirilere cevaben Paul Davidson, Post Keynesyen belirsizlik kavramının, ergodik ve ergodik olmayan süreçler arasındaki ayrıma göre ifade edilebileceğini ortaya koymuştur. Davidson (2002)'ye göre Rasyonel Beklentiler Modeli'nin mantıksal temelinde ergodiklik aksiyomu yer almaktadır. Ergodik süreçlerde sistemin yapısı zaman içinde değişmediğinden, geçmişe ilişkin bilgi, ekstrapolasyon⁸ dolayısıyla gelecek için iyi bir yol göstericidir. Bir dizi sabit koşullu olasılık dağılım fonksiyonları ile tanımlanabilen ergodik süreçler, bu bağlamda, Ortodoks iktisadın esas aldığı formel-matematiksel gösterim ve ekonometrik testler için uygundur. Ergodik olmayan süreçlerde ise sistemin ilgili parametreleri zamanla değişeceğinden, gelecek, geçmişten gelen istatistiksel bir serinin yansıması olmayabilir (Pinkstone, 2003: 222).

Smith, D.Ricardo, T. Malthus, J. S. Mill vd.) tarafından değil, kendilerinden sonra gelen "Neoklasikler" (ve özellikle de Yeni Klasikler) tarafından ortaya konulmuş olmasıdır. Marjinalist Devrim ile birlikte gelişen Neoklasik teori, bu ve benzeri temel varsayımlara dayandırılmış bir meta-teori niteliğindedir (Ayrıntılı bilgi için bkz.: Weintraub, 1993)

⁸ Ekstrapolasyon, belirli yılları kapsayan bir döneme ait bilinen değerler serisinden faydalanarak, dönem dışında bir yıla ait bilinmeyen değerini hesaplanmasını içeren istatistikî bir yöntemdir.

Davidson'a göre gerçek dünyaya ilişkin belirsizlik ancak ergodik olmayan süreçlerin varlığı ile açıklanabilir. Ergodik olmayan süreçler formel denklem sistemleriyle karmaşık gerçekliğin kavranamayacağı anlamını içerir. Ergodik süreçler mantıksal zaman kavramına dayanırken, ergodik olmayan süreçler yapısal değişimleri meydana getiren tarihsel zamanı esas alır.

Ergodik süreçlerde geçmiş, bir anlamda, geleceğin aynası gibi olduğundan, bu koşullarda Rasyonel Beklentiler Hipotezi etkin ve mantıklı olarak kabul edilebilir. Ancak ergodik olmayan süreçlerde geçmişe ilişkin bilgiden hareketle geleceği kesin bir biçimde öngörmek mümkün değildir. Bu nedenle, Post Keynesyenler, iktisadi ajanların gerçek dünyada nasıl davrandığını anlamak için belirsizlik ortamında karar alma süreçlerine odaklanırlar. Ergodik olmayan sistemde belirsizliğin iktisadi faaliyet ve karar alma süreçleri üzerinde önemli sonuçları vardır ve bunlar bilinmeyen geleceğe ilişkin beklentilerin subjektif doğasından kaynaklanır. Belirsizlik durumunda iktisadi akıl yürütme anlamını yitirmektedir. Bu, ana-akım iktisatta ciddi anlamda bir belirsizlik sorununun olamayacağına işaret eder. Geleneksel anlamda dengenin gerçekleşebilmesi için beklentilerde sapma olmaması gerekir. Verilen iktisadi kararların beklentilerle örtüşmemesi durumunda denge sağlanamaz. Dolayısıyla, ana-akım iktisat ekonomiyi sadece ergodik bir sistemde analiz edebilir (Holt, 2007: 96). Ergodik olmayan süreçlerde, ana-akım denge modellemesini karakterize eden optimizasyoncu rasyonel iktisadi ajan kavramına dayalı aksiyomların işlevsel bir rolü yoktur. Bunun yerine, tarihsel ve sosyal olarak belirlenmiş davranış kalıpları önem kazanırken, kurumların gelişimi de piyasaların yerlerini almaktadır (Hart ve Kriesler, 2015: 5).

3.3. Açık Sistem Ontolojisi

Post Keynesyenleri ana-akım iktisattan ayıran en belirgin özelliklerden biri de ekonomiyi açık bir sistem olarak kabul etmeleridir. Ana-akım iktisadın aksiyomlara dayalı yaklaşımı eş anlı denklem sistemlerinden oluşan modeller kurmaya, yani kapalı bir sistem oluşturmaya odaklanmıştır. İlgili değişkenlerin açıkça belirtildiği bu modeller statik-mukayeseli analizler için uygundur ancak dinamik süreçlere ilişkin bilgi sağlamaz. Ekonomiyi, ekonometrik tekniklerle ampirik olarak test edilebilen formel bir modele indirgeyen ana-akım iktisat böylelikle gerçek dünyayı kapalı bir sistem olarak kabul eder. Post Keynesyenler ise daha çok süreçler ve eğilimler ile ilgilenir. Karmaşık bir yapı olan açık sistemde ilgili bütün değişkenlerin tanımlanmış olması olası değildir. İktisadi davranışları şekillendiren kurumları, eğilimleri ve her türlü beşeri etkinlik ile sosyal sistem zamanla dönüşüme uğrayabilir (Dow, 2001: 16).

Heterodoks iktisatçıların ana-akım iktisada yönelttikleri eleştirilerin başında sosyal gerçekliğin modern iktisadın birçok alanında göz ardı edilmesi gelmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri ana-akım iktisadın kapalı sistem teorileştirmesine olan bağlılığıdır (Chick, 2004: 3). Ana-akım iktisadın kullandığı formel modeller sabit olgusal düzenlilikleri (event regularities)⁹ içerir. Ancak bu tip düzenlilikler sosyal ilişkilerin biçimlendirdiği gerçek dünyada nadiren gözlemlenir. Dolayısıyla, ana-akım iktisat açık bir sisteme dayanan sosyal gerçekliği formel analize indirgemektedir. İktisadi analiz yöntemlerini, sosyal olguların niteliğini göz önüne almaksızın biçimlendirmesi, ana-akım iktisadın sosyal varoluşun

---

⁹ Olgusal düzenlilikler, olgular arasında “her ne zaman X olgusu ortaya çıkarsa, ardından Y olgusu da gözlemlenir” şeklindeki sabit nedensel ilişkileri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

doğasına özen göstermediği şeklinde yorumlanmakta; bir başka deyişle, modern ana-akım iktisat ontolojisi göz ardı etmekle suçlanmaktadır (Lawson, 1997: xiii.).

Ekonominin tartışmasız bir şekilde ontolojik açıdan açık bir sistem olduğunu ifade eden Chick (2004)'e göre yalnızca ekonomik sistemi oluşturan parçalar birbiri ile bağlantılı değildir. Aksine bizzat ekonomik sistemin kendisi sosyal dünya ile iç içedir ve onun tüm unsurları (siyaset, felsefe, tarih, değerler vs.) ile bağlantılıdır. Dayandığı açık sistem ontolojisinin doğal bir sonucu olarak Post Keynesyenler iktisadi süreçleri organik bakış açısıyla ele alırlar. Organik bakış açısı, ana-akım iktisadın esas aldığı, ekonomik yapıyı oluşturan tüm unsurların ayrı ve değişmez kabul edildiği atomistik yaklaşımın tersidir. Atomizm, ana-akımın iktisadın (tüm iktisadi süreçleri kendisini oluşturan en küçük parça olan bireylerin davranışlarına indirgeyen) indirgemeci yaklaşımı açısından uygundur. Ana-akım iktisadın fayda maksimizasyonuna odaklı 'iktisadi insan' kavramına karşılık, Post Keynesyenler bireyleri sosyal bir varlık olarak görürler. Organik bakış açısına göre insan doğası ve toplumsal düzeyde belirlenen alışkanlıklar, eğilimler ve gelenekler ile şekillenen bireysel davranışlar çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir (Dow, 1991: 184-85).

Post Keynesyenlerin açık sistem yaklaşımı Babil tipi düşünce tarzı ("Babylonian mode of thought") ile yakından ilişkilidir. İlk kez fizikçi Richard Feynman tarafından geliştirilen ve Sheila Dow (1985) tarafından iktisada uygulanan bu düşünce tarzı, karmaşık sistemlerde sorunların pek çok farklı açılardan ve farklı yöntemlerle ele alınmasını içerir. Bu açıdan Babil tipi düşünce tarzı, salt matematiksel yöntemi esas alan ana-akım iktisadın kapalı sistem Kartezyen/Öklidyen düşüncesinin karşıtıdır (Dow, 2003: 12). Makro iktisadi analiz ve politikalara yaklaşımları açısından

S.KUTLU – L. HORVÁTH

sadece Post Keynesyenlerin Babil tipi düşünce tarzı ile tutarlı olduğu yönünde düşünceler mevcuttur (King, 2002: 197).

3.4. Çoğulculuk

Post Keynesyenlerin Babil tipi düşünce tarzı çoğulculuk için mantıksal bir temel sağlamaktadır. Bu çoğulculuk anlayışı, Post Keynesyenler açısından hem yöntem çoğulculuğunu (iktisatçıların kullandığı yöntemlerin çeşitliliği), hem de metodolojik çoğulculuğu (alternatif metodolojik duruşların karşılıklı analizi) meşrulaştırmakta, böylelikle, *meta-metodolojik*¹⁰ bir duruşu da içermektedir. Gerçek dünyanın organik yapıda olduğu ve evrensel kanunlar tarafından yönetilmediği kabul edildiğinde metodolojik çeşitlilik olası bir durumdur. Babil tipi düşünce tarzı, farklı akıl yürütme zincirleri açısından çok çeşitli yöntemlerin kullanılmasını özellikle desteklemektedir. Ancak işlevsellik açısından çoğulculuğun sınırları açık sisteme ilişkin düşünce süreci ile şekillenmektedir. Gerçek dünyanın algılanış biçimi, kullanılacak metotların seçiminde yol gösterici olmaktadır (Dow, 2003: 14).

Diğer yandan, Holt'a göre Post Keynesyenlerin Babil ya da açık sistem yaklaşımının sorunu, kullanılan her metodolojik yaklaşımın hemen hemen hepsinin iyi olarak kabul edilebileceği ihtimalini gündeme getirmesidir. Çoğulculuğu teşvik etmesi bu durumun olumlu yanı olarak görülürken, Post Keynesyen iktisadın tutarlı bir bütün oluşturan bir paradigmasının var

---

¹⁰ Sözlük anlamı olarak “metodoloji-ötesi” olarak da ifade edilebilen *meta-metodoloji* terimi, bir metodolojinin geliştirilmesini ve tanımlanabilen belirli bir amaç için test edilmesini sağlayan bir sisteme karşılık gelmektedir. Bu çerçevede, meta-metodolojik yaklaşım, farklı metodolojilerin geliştirilmesini ve analiz edilmesini mümkün kılan bir anlayıştır.

olmayışı¹¹ olumsuz sonucu olarak kabul edilmektedir (Holt, 2007: 90). Babil tipi düşünce tarzı, postmodernist yaklaşımlarda olduğu gibi, herhangi bir kural ya da kısıtlama olmaksızın her yolun kabul edilebilir olduğu tezini içeriyormuş gibi algılanmaktadır. Bu nedenle de Post Keynesyen iktisat, herhangi bir metodolojisinin olmadığı suçlaması ile karşı karşıyadır. Ancak bu tanımlamanın doğru olmadığını ifade eden Dow'a göre Babil yaklaşımı, metodoloji seçimini belirleyen kurallar konusunda bir orta yol niteliğindedir. Postmodernizmin pür çoğulcu yaklaşımına karşılık Post Keynesyenlerin çoğulculuk anlayışı, Post Keynesyen iktisada özgü ilkelere göre değiştirilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır (Dow, 2001: 16).

Metodolojik çeşitlilik Post Keynesyen iktisadın karakteristik bir özelliği olmakla beraber, Post Keynesyenlerin farklı metodolojik duruşlarının her zaman birbiri ile tutarlı olamayacağı da önemli bir husustur. Bu çerçevede, çoğulculuğun Post Keynesyen iktisat için dezavantajı tek bir ortak metodolojik paradigmanın yokluğundan ziyade, tüm metodolojik duruşların uygun/geçerli olarak kabul edilebilir oluşudur. Söz konusu durumun aşılabilmesi ise ancak bu çeşitliliğin eleştirel bakış açısıyla ele alınması ile mümkündür. Metodolojik çeşitlilik eleştiri ile birleştirildiğinde, Post Keynesyen iktisatta epistemolojik olarak büyümenin yolu da açılacaktır (Caldwell, 1989: 56).

---

¹¹ Ana-akım iktisatçıların çoğunlukla ortak noktaları Neoklasik teoriyi reddetmek olan heterojen iktisatçılar olarak kabul ettikleri Post Keynesyenlerin, tutarlı bir paradigmalarının olmadığı yönündeki eleştirilere tepkileri de değişkenlik arz etmektedir. Bir kısmı, Post Keynesyenlerin farklı dallarının sentezlenerek tek bir tutarlı paradigmaya dönüşebileceğini olası görürken, bazılarına göre böyle bir sentezin oluşturulması olası olmadığı gibi, arzu edilir de değildir. Joan Robinson, Post Keynesyen teorinin Neoklasik teoriye alternatif olacak, tutarlı bir bütüne dönüştürülme çabasının yalnızca bir diğer aldatmacalar dizisine ("box of tricks") yol açacağını ifade etmektedir (Robinson, 1979: 119).

4. ELEŞTİREL REALİZM VE POST KEYNESYEN MAKRO İKTİSAT İLİŞKİSİ

Post Keynesyen iktisadın açık sisteme dayalı yaklaşımı Babil tipi düşünce tarzının yanı sıra eleştirel realizm ile de ilişkilendirilmektedir. Post Keynesyenler için eleştirel realizm, karmaşık sosyal sistem veri iken, iktisadi gerçekliğe ilişkin bilgiye ulaştıracak metodolojik ilkeler konusunda ikinci bir orta yol niteliğindedir (Dow, 2001: 16). Eleştirel realizm terimi, ‘eleştirel natüralizm’ ile ‘transandantal realizm’ kavramlarının birleşiminden meydana gelir. Roy Bhaskar, iki eseri *A Realist Theory of Science* (1975) ve *The Possibility of Naturalism* (1979) ile sırasıyla transandantal realizm ve eleştirel natüralizmin temellerini atarak eleştirel realizmin doğuşuna zemin hazırladığını ifade etmektedir. Transandantal¹² realizm, batılı bilim felsefesine karşı yürütülen aktif eleştirel eylemler sonucu ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bhaskar’ın bu çıkışı, Hume’a dayanan egemen pozitivist bilim kavramına bir meydan okuma olarak görülmüştür. Eleştirel realizm, Bhaskar’ın transandantal realizm anlayışının sosyal bilimlerdeki uzantısına dayanır. Eleştirel realistler, Bhaskar’ın transandantal realist yaklaşımı ile eleştirel natüralizmi sentezlemekte ve böylece doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında bir yöntem birliğini benimsemektedir¹³.

---

¹² Deneyimden bağımsız, a priori ya da sezgiye dayalı bilgiyi nitelendirmek için kullanılan transandantal (“transcendental”) terimi yerine Türkçe literatürde deneyüstü, doğaüstü, fizikötesi ya da aşkın(sal) terimleri de kullanılmaktadır.

¹³ Benzer bir metodoloji anlayışı Alman Tarihçi İktisat Okulu için de geçerlidir. Bu bağlamda, Post Keynesyen iktisadın eleştirel realizm ile ilişkilendirilmesi, Alman Tarihçi Okul ile aralarında ortak bir zemin oluşturmaktadır. Alman Tarihçi Okulun erken dönem metodolojik ilkelerinin temelini atan Wilhelm Roscher, Hegel’in izinden giderek evrensel teorik sistemler fikrine karşı çıkmıştır. Roscher’e göre iktisadi davranışlar ve dolayısıyla iktisadi kanunlar, tarihi, sosyal ve kurumsal içeriklerine bağlıdır. Bu çerçevede, iktisadi kanunların oluşturulması kaçınılmaz olarak “disiplinler arası” bir yöntem anlayışı ihtiyacını doğurmakta, iktisadi hayata yalnızca bir iktisatçı olarak değil, aynı zamanda bir tarihçi ve bir sosyolog olarak da bakmayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, toplumun sosyal ve ekonomik organizasyonu arasındaki ilişki hakkında fikir sahibi olabilmek için öncelikli

İktisatçıların eleştirel realizm ile tanışması 1980'lerin sonuna doğru başta Tony Lawson olmak üzere Cambridge Üniversitesi'nden bir grup iktisatçının öncülüğünde gerçekleşmiştir. Eleştirel realizmin iktisat alanında önde gelen temsilcisi Lawson'ın Cambridge ekolünden bir iktisatçı olmasının doğal bir sonucu olarak, eleştirel realizm başta Post Keynesyenler olmak üzere heterodoks iktisatçılar arasında kısa zamanda popüler hale gelmiştir. Eleştirel realizmin temel argümanlarının Post Keynesyenler arasında süregelen metodolojik tartışmalara oldukça uygun olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Brown, 2003: 84-85).

Eleştirel realistlere göre iktisat teorisinin temel amacı gizli, üretici yapıları ilişkin açıklamalar sunmaktır. Ana-akım iktisadın eleştirisinden yola çıkan Lawson (1997) ana-akım iktisadın ampirik düzenliliklere dayanan sınırlandırılmış gerçeklik anlayışına karşıdır. Ana-akım iktisadın olgusal düzenlilikler ile kapalı sistemlere dayanan bilim ve açıklama anlayışının kökleri pozitivismeye dayanmaktadır. Bu çerçevede, ana-akım iktisatta bilimin konusu olan nesne, durum ve olgular ancak deneye dayalı süreçler sonucu gözlemlenebilir. Bu nedenle, ana-akım iktisadın gerçeklik anlayışı oldukça sınırlıdır. Eleştirel realizme göre ise dünya sadece olgulardan, durumlardan veya bireysel deneyim ya da izlenimlerden oluşmaz. Aynı zamanda, insan bilincinden bağımsız olarak var olan ve gerçek olayları yöneten birtakım yapılar, güçler, mekanizmalar ve eğilimler vardır. Eleştirel realist iktisatçılara göre iktisat teorisinin temel amacı bu gizli, uyarıcı/üretici potansiyele sahip yapıları açıklamaktır (Lawson, 1997: 21-23). Eleştirel realistler, iktisat biliminin temelde gerçek nedensel mekanizmaları hedef alması gerektiğini savunurken, pozitivist görüşe göre

---

olarak yapılması gereken, iktisadi unsurların tarihinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesidir (<http://www.newschool.edu/nssr/het/schools/historic.htm>, 12.04.2016).

S.KUTLU – L. HORVÁTH

gerçek ancak ‘deneysel’ düzeyde var olabilir. Lawson’a (1997) göre iktisat, iktisadi olguların altında yatan nedensel mekanizmaları içeren sosyal bir ontolojiye dayandırılmalıdır. Anlayış ve algılarımızın sınırları ile gerçekliğin sürekli değişen doğası göz önüne alındığında, Lawson bu sürecin mutlak revizyon gerektiren ‘devamlı bir keşif süreci’ olduğunu hatırlatır. Dolayısıyla bu, varsayımların sürekli sorgulanmasını gerektiren ve gerçekliğin giderek daha uygun açıklamalarının yapılabileceğini mümkün gören bir epistemolojidir (Emami ve Riordan, 1998: 313-14). Eleştirel realistlerin ana-akım iktisadın hipotetik-dedüktif geleneğine alternatif olarak önerdiği yöntem ise “retrodüksiyon” (ya da abdüksiyon) dur. Retrodüksiyon, kişiyi olgulara ait gözlemler düzeyinden, olgunun farklı bir düzeyde yer alan nedenleri hakkındaki hipotezlere götüren bir akıl yürütme sürecidir (Lawson, 2003: 25). Tümdengelim ve tümevarımdan farklı olarak retrodüksiyon, analogi, metafor, retorik ve sezgiyi esas alır, derin yapı ve mekanizmalar hakkında hipotezler oluşturarak ilerler (Lawson, 1997: 24).

Post Keynesyen iktisadın felsefi ve metodolojik temelleri eleştirel realizmin ana unsurlarının pek çoğunu içinde barındırmaktadır. Sosyal ve iktisadi faaliyetlerin hem katılımcısı hem de gözlemcileri olarak Post Keynesyenlerin iktisadi yaklaşımları gerçek dünyayı anlamaya yöneliktir. Bu nedenle, Post Keynesyen iktisatçılar analizlerinde, iktisadi süreçlerin temel özelliklerinin, kurumların ve aktörlerin “gerçek” olduğu önermesinden hareket ederler. Bu ise analizlerini yürütebilmeleri için gerekli alt yapıyı sağlamaktadır. Sonuçta, Post Keynesyenlerin iktisadi süreçleri anlayış biçimleri, bu süreçlerin analizinde kullanılacak yöntemleri belirlemektedir.

Post Keynesyenlerin gerçek ekonomiye ilişkin başlıca önermelerine göre ekonomi, iktisadi, sosyal ve politik yapılar ile kurumların tarihsel süreç içinde birbirine eklemlenmiş olduğu, ergodik olmayan bir sistemdir.

Geleceğin içsel olarak belirsiz olduğu bu sistemde ekonomi sürekli bir değişime/dönüşüme tabidir. İktisadi değişimler, sosyal, politik ve iktisadi yapılar ile kurumlarla karşılıklı etkileşim halinde bulunan bireylerin davranışlarına bağlı olarak şekillenir. Bu önermeler doğrultusunda, Post Keynesyenler ekonominin nedensel-tarihi süreçler üzerinden işlediğini kabul ederler. Bu çerçevede, Post Keynesyen iktisadın ontolojik temeli eleştirel realizm ile örtüşmektedir (Lee, 2003: 171). Post Keynesyenlerin yaklaşımı sadece iktisadi olguların gerçek olduğu önermesini değil, aynı zamanda bu olgulara ilişkin teorilerin de gerçek nedensel açıklamalara dayanması gerektiğini içerir. Eleştirel realistler için olduğu gibi Post Keynesyenler için de teoriler, hayali durumların kurgusal betimlemeleri olmaktan ziyade, ardışık iktisadi olgular arasındaki süreçlere ilişkin nedensel açıklamalardır (King, 2002: 198).

Lawson (1997)'nin sosyal gerçekliğin doğasına ilişkin ileri sürdüğü, Post Keynesyen iktisatçıların temel önermeleriyle doğrudan ilgili olan iki iddiası vardır. Bunlardan ilki, iktisadi sistemi oluşturan parçalar arasındaki ilişkilerin atomistik olmaktan ziyade organik olduğudur. Bireyi, sosyal ve iktisadi ilişkiler ağı içinde eklenmiş bir varlık olarak karakterize eden Lawson'a göre iktisadi sistemi oluşturan tüm kurumlar, sosyal yapılar ve ajanlar arasında karşılıklı etkileşim ve içsel bağımlılık bulunur (Lawson, 1997: 165). İkincisi ise gerçekliğin değişebilir olduğudur. Gerçeklik, yapı ve ajanın birbiriyle etkileşim ve bağımlılığının dinamik bir sürecidir. Bireyler davranışlarıyla tarihi sürekli yeniden üretir ve bu arada sosyal yapıyı da değiştirir. Aynı zamanda bireylerin içinde bulunduğu sosyal yapı da bireylerin kişilik ve davranışlarını etkiler (Lawson, 1997: 187-88). Bu çerçevede Lawson, ana-akım iktisadın gerçeklik anlayışını eleştirmektedir. Ana-akım iktisadın formel modellemelerinin zorunlu olarak tümdengelimci açıklamalara dayandığını ifade eden Lawson'a göre tümdengelimci akıl

S.KUTLU – L. HORVÁTH

yürütmenin esas sorunu, durağan, gözlemlenebilir olgusal düzenliliklerle karakterize edilen kapalı sistemlere dayanmasıdır. Ancak sosyal dünya, olgusal düzenliliklerin nadiren ortaya çıktığı açık bir sistemdir (Lawson, 1997: 32). Formalizmin esas aldığı, “her ne zaman X olgusu ortaya çıkarsa, ardından Y olgusu da gözlemlenir” biçimindeki sabit olgusal düzenliliklerin sosyal dünyada oldukça sınırlı olarak bulunması, formel modellerle gerçeklik arasında genel bir uyumsuzluk olduğunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda Lawson, ancak özel koşullar altında gerçekleşebilecek olgusal düzenlilikler yerine, kısmî ya da yarı-düzenliliklerin (demi-regs) varlığına inanmaktadır. Yarı-düzenlilikler, Kaldor’un “stylised facts” kavramı ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir (Lawson, 1997: 208).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kökenleri Klasik iktisada kadar dayanmakla birlikte, Post Keynesyen Okul genel olarak Keynesyen yaklaşımın özel bir yorumu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Neoklasik sentezin de bir parçasını oluşturan diğer ana-akım Keynes yorumlamalarından tümüyle farklıdır. Neoklasik iktisadın temel varsayımlarına karşıt bir duruşa sahip heterojen bir iktisatçı grubundan oluşan Post Keynesyen Okul’un ana-akım iktisat ile arasındaki en temel farklılık metodolojiktir. İktisadi olgulara yaklaşımı ile de diğer iktisadi akımlardan ayrılan Post Keynesyen metodolojinin dayanağı teori ve gerçek dünya arasındaki uygunluktur. Düalizm anlayışını reddeden Post Keynesyen iktisatta keskin bir mikro/makro iktisat ayırımı bulunmamakla birlikte, odak noktası ağırlıklı olarak makro iktisat teorisiidir.

Metodolojik çeşitlilik Post Keynesyen iktisadın karakteristik özelliklerinden biridir. Merkezi bir metodolojik paradigmanın hâkimiyeti altında olmaması Post Keynesyen düşünceye esneklik kazandırırken, çoğulculuğu teşvik etmesi açısından da avantaj sağlamaktadır. Ancak bu

çeşitliliğin dezavantajı, Post Keynesyenler arasındaki bazı metodolojik duruşların birbiri ile tutarsız olmasıdır. Temelde açık sistem yaklaşımından kaynaklanan ve tüm farklı metodolojik duruşların uygun/geçerli olarak kabul edilebilir olduğu inancını yansıtan bu durumun eleştirel bakış açısıyla aşılabilmesi mümkündür. Metodolojik çeşitliliğin eleştiri ile birleştirilmesi, Post Keynesyen iktisatta epistemolojik olarak büyümeyi de sağlayacaktır. Bu bağlamda, metodolojik çeşitliliğin sınırlandırılması, ana-akım iktisada karşı yapılacak etkin girişimler açısından da önemlidir.

Post Keynesyen iktisatçıların pek çoğunun Keynes'in parasal analitik yaklaşımından ziyade çeşitli Neoklasik iktisadi modellerden faydalandığı ileri sürülmektedir. Bu çerçevede, Post Keynesyen iktisatçıların, Keynes'in fikirlerini yorumlama ve mantıksal uzantıları çerçevesinde geliştirme yönündeki çabalarının oldukça sınırlı olduğuna yönelik eleştiriler gündeme gelmektedir. Post Keynesyen iktisadın gelişiminde Keynes ve onun izinden gidenlerin rolü olduğu gibi, Neo-Ricardo'cular, Kalecki ve Sraffa yanlılarının katkısı olduğu da muhakkaktır. Bu bağlamda, tüm bu heterojen iktisatçıların "Post Keynesyen" adı altında sınıflandırılması, Keynes ve onun analitik modellerini kullanan Post Keynesyenler ile Klasik teorinin 21. yüzyıl versiyonlarını ortaya koyan ana-akım makro iktisatçıları arasındaki farklılığı ortadan kaldırmaktadır.

Söz konusu tartışmalar, Post Keynesyen iktisadın, sadece ana-akım iktisadın eleştirilmesi noktasında birleşen, duruma özgü teorilerden oluştuğu ve böylelikle kapsamlı formel bir yapıdan ve düşünsel tutarlılıktan yoksun olduğu şeklinde çıkarsamalara yol açabilir. Nitekim Post Keynesyenlerin yukarıda da bahsettiğimiz farklı kollarının sentezlenerek tutarlı bir bütünü oluşturmasının başta metodolojik nedenlerden ötürü imkânsız olduğunu öne süren Hart ve Kriesler (2014), Post Keynesyenleri, her bir kolunun birbirinden farklı konular üzerinde yoğunlaştığı bir yaklaşım ('horses for

S.KUTLU – L. HORVÁTH

courses') olarak nitelemektedir. Benzer biçimde, Dornbusch ve Fischer (1990) de Post Keynesyen iktisadın Neoklasik teoriye karşı sistematik bir meydan okuma değil, ancak eklettik bir fikriler topluluğu olabileceğini ifade etmektedir. Ancak doğrudan ayrıntılara odaklanmak yerine, genel olarak Post Keynesyen iktisadın makro iktisadi vizyonu göz önüne alındığında, Yeni Keynesyen ya da Yeni Klasik iktisat gibi rakip akımların vizyonundan, gerek teorik gerekse politik açılardan derin farklılıkları olduğu görülebilir. Post Keynesyenlerin belli bir dünya görüşüne dayanan metodolojisi ayırt edici bir politik yaklaşıma da yön vermektedir. İktisadi süreçlerin büyük ölçüde kurumlar ve davranışlar aracılığı ile yönlendirildiği, bu nedenle de iktisadi yapıların içsel olarak istikrarsız kabul edildiği, eksik bilgi ve belirsizlik sorunlarının ön planda olduğu, üretim ve paranın modern kapitalist sistemlerin işleyişinde iki temel itici güç olduğu, gelir dağılımının önemli bir sosyal sorun olarak kabul edildiği bu yaklaşım, gerçek dünyaya ilişkin pek çok unsuru içinde barındırır. Bu bağlamda, Post Keynesyen makro iktisadın kendine özgü düşünce bütünlüğünün tümüyle içsel tutarlılıktan yoksun olduğunu söylemek doğru değildir.

Sonuç olarak, tüm bu tartışmalar sürerken Post Keynesyen iktisat 20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana ciddi bir gelişim süreci yaşamıştır ve günümüzde de halen yaşamaktadır. Açık sisteme dayanan bir yaklaşım olması nedeniyle metodolojisi de sürekli evrilmektedir. Dolayısıyla mevcut tartışmaları bir adım öteye taşımak ve bundan sonra gerek teorik, gerekse politik açılardan neler yapılması gerektiğini tartışmak daha doğru bir yaklaşımdır. Post Keynesyenlerin öncelikle argümanlarını doğrudan Neoklasik teorinin eleştirisi üzerinden savunmak yerine, kendi metodolojik vizyonlarını daha kapsamlı hale getirecek şekilde geliştirmeleri gerektiği açıktır. Diğer yandan, Neoklasik teoriye karşı aldıkları eleştirel tavır, anaakım iktisadın metodolojik araçlarını kullanmalarına engel olmamalıdır. Bu

noktada en tartışmalı konulardan biri Post Keynesyenlerin ekonometrinin rolü hakkındaki düşünceleridir. Özellikle eleştirel realist iktisatçıların ekonometri karşıtı duruşlarının arkasında, ekonometrik modellemenin uygulanabileceği koşulların iktisadi alanda geçerli olamayacağı iddiası mevcuttur. Ancak Post Keynesyen iktisatçılar ampirik geleneğin dışında değildir. Kaldor'un sıklıkla 'stilize olgulara' referans vermesi bunun en bariz göstergesidir. Ekonometrik uygulamaların manipülasyona açık olması ideolojiden bağımsız olmasını engelleyen bir husus olsa da ekonometrinin iktisadi ilişkilerin ampirik bir içerik kazanmasını mümkün kılan işlevsel rolü göz ardı edilmemelidir. Bu yönüyle ekonometri, iktisadi sistemlerin kavranabilmesi için kullanılacak faydalı bir "araç" niteliğindedir. Bu çerçevede, Post Keynesyenlerin teorilerini test etmek ve gerçek dünyada iktisadi süreçlerin nasıl işlediğine dair argümanlarını ampirik bulgularla desteklemek için ekonometriyi bir araç olarak kullanması faydalı olacaktır.

Bununla birlikte, Post Keynesyen iktisadın 21. yüzyılın mevcut sosyal ve iktisadi ihtiyaçlarına cevap verebilmek için gerek teorik gerekse politik düzeyde inisiyatif kullanması gerekmektedir. Temel hedefi Keynesyen devrimin teorik çıkarsamalarını hayata geçirmek olsa da günümüzün iktisadi sorunları ile baş edebilmek için mantıksal zeminini geliştirme ve gerçekliğe uygun teoriler ortaya koyma çabasını sürdürmelidir. Ayrıca Post Keynesyenlerin söz konusu sorunlar doğrultusunda, girişimlerini teorinin ötesine taşıyarak politik konularda da göstermeleri gerektiği açıktır. Post Keynesyen iktisatçıların odaklanmaları gereken konuların başında, Keynes'in Genel Teori'sinde de vurgulandığı üzere, iktisadi performansın artırılması ve istikrarsızlıkların stabilize edilmesine yönelik kamu politikalarının formüle edilmesi gelmektedir. Ancak gerek makro iktisadi sorunlar üzerinde yeterince durmuş olmaları, gerekse günümüzün dünya ekonomilerinde pek çok politik sorunun mikro iktisadi içerikli olması

S.KUTLU – L. HORVÁTH

nedeniyle, politik konulardaki çabalarını mikro iktisadi sorunlar üzerine yoğunlaştırmaları faydalarına olacaktır. Dünya değiştikçe ekonomik sorunlar da değişmektedir. Ekonomik küreselleşme bu değişimin en önemli itici güçlerinden biridir. Post Keynesyen iktisatçıların analizlerini bu bağlamda genişletmeleri küresel dünyaya uyum sağlamaları açısından önemlidir. Güncel sorunlara yönelik oluşturacakları iktisat politikaları ile Post Keynesyenlerin 21. yüzyılda çok daha etkin bir rol oynamaları mümkündür.

KAYNAKÇA

BHASKAR, R. (1975), *A Realist Theory of Science*, Leeds Books, Leeds.

BHASKAR, R. (1979), *The Possibility of Naturalism: A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences*, Harvester, Brighton.

BROWN, A. (2003), “Critical Realism”, *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, (Ed. J.E. King), Edward Elgar, Cheltenham, 82-86.

CALDWELL, B.J. (1989), “Post-Keynesian Methodology: An Assessment”, *Review of Political Economy*, 1(1), 43-64.

CHICK, V. (2004), “On Open Systems”, *Brazilian Journal of Political Economy*, 24(1), (93), 3-16.

DAVIDSON, P. (2002), *Financial Markets, Money and the Real World*, Edward Elgar, Cheltenham.

DORNBUSCH, R., FISCHER, S. (1990), *Macroeconomics*, McGraw-Hill, New York.

DOW, S. (1985), *Macroeconomic Thought: A Methodological Approach*, Blackwell, Oxford. Reprinted in a revised and extended version as *The Methodology of Macroeconomic Thought* [1996], Edward Elgar, Cheltenham.

DOW, S. (1991), “The Post-Keynesian School”, *A Modern Guide to Economic Thought: An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics*, (Eds. D. Mair, A.G. Miller), Edward Elgar, Aldershot, 176-206.

DOW, S. (2001), “Post Keynesian Methodology”, *A New Guide to Post Keynesian Economics*, (Eds. R. P.F. Holt, S. Pressman), Routledge, London, 11-20.

DOW, S. (2003), “Babylonian Mode of Thought”, *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, (Ed. J. E. King), Edward Elgar, Cheltenham, 11-15.

DOW, S. (2013), “Methodology and Post-Keynesian Economics”, *The Oxford Handbook of Post-Keynesian Economics, Vol. 2: Critiques and Methodology*, (Eds. G.C. Harcourt, P. Kriesler), Oxford University Press, Oxford, 80-99.

EMAMI, Z., RIORDAN, T. (1998), “Tony Lawson on Critical Realism: What’s Teaching Got to Do with It?”, *Review of Social Economy*, 56 (3), 311-323.

HARROD, R.F. (1939), “An Essay in Dynamic Theory”, *The Economic Journal*, 49(193), 14-33.

HART, N., KRIESLER, P. (2014), “Keynes, Kalecki, Sraffa: Coherence?”, *Australian School of Business Research Paper*, No. 2014–06.

HART, N., KRIESLER, P. (2015), “Post-Keynesian Economics – A User’s Guide”, *UNSW Business School Research Paper*, No. 2015 ECON 12.

HERR, H. (2013), “An Analytical Framework for the Post-Keynesian Macroeconomic Paradigm”, *Institute for International Political Economy Berlin*, Working Paper No. 23.

HOLT, R.P.F. (2007), “What is Post Keynesian Economics?”, *Post Keynesian Macroeconomics: Essays in Honour of Ingrid Rima*, (Eds. M. Forstater, G. Mongiovi, S. Pressman), Routledge, London, 89-107.

HOLT, R.P.F., PRESSMAN, S. (2001), “What is Post Keynesian Economics?”, *A New Guide to Post Keynesian Economics*, (Eds. R.P.F. Holt, S. Pressman), Routledge, London, 1-10.

JESPERSEN, J. (2009), *Macroeconomic Methodology –A Post-Keynesian Perspective*, Edward Elgar, Cheltenham.

JESPERSEN, J. (2012), “Macroeconomic Methodology”, *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, 2nd Edition, (Ed. J.E. King), Edward Elgar, Cheltenham, 379-383.

KALDOR, N. (1955–56), “Alternative theories of distribution”, *Review of Economic Studies*, 23(2), 83-100.

KALDOR, N. (1970), “The New Monetarism”, *Lloyds Bank Review*, 1-17.

S.KUTLU – L. HORVÁTH

KATZNER, D.W. (2003), “The Equilibrium and Non-equilibrium”, *Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, (Ed. J.E. King), Edward Elgar, Cheltenham, 126-131.

KEEN, S. (2003), “Growth Theory”, *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, (Ed. J. E. King), Edward Elgar, Cheltenham, 175-180.

KEYNES, J.M. (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan, London.

KING, J.E. (2002), *A History of Post Keynesian Economics Since 1936*, Edward Elgar, Cheltenham.

KING, J.E. (2013), “A Brief Introduction to Post Keynesian Macroeconomics”, *Wirtschaft und Gesellschaft - WuG*, 39(4), 485-508.

LAVOIE, M. (2014), *Post-Keynesian Economics: New Foundations*, Edward Elgar, Cheltenham.

LAWSON, T. (1997), *Economics and Reality*, Routledge, London.

LAWSON, T. (2003), *Reorienting Economics*, Routledge, London.

LEE, F.S. (2003), “Theory Foundation and the Methodological Foundations of Post Keynesian Economics”, *Applied Economics and the Critical Realist Critique*, (Ed. P. Downward), Routledge, London, 170-193.

PALLEY, T.I. (1996), *Post Keynesian Economics: Debt, Distribution and the Macro Economy*, Macmillan, London.

PALLEY, T.I. (2003), “Income Distribution”, *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*, (Ed. J.E.King), Edward Elgar, Cheltenham, 181-186.

PASINETTI, L.L. (1962), “Rate of Profit and Income Distribution In Relation to the Rate of Economic Growth”, *Review of Economic Studies*, 29 (4), 103-20.

PINKSTONE, B. (2003), “Critical Realism and Applied Work in Economic History: Some Methodological Implications”, *Applied Economics and the Critical Realist Critique*, (Ed. P. Downward), Routledge, London, 220-232.

ROBINSON, J. (1962), *Essays in the Theory of Economic Growth*, Macmillan, London.

ROBINSON, J. (1972), “The Second Crisis in Economic Theory”, *The American Economic Review*, 62(1/2), 1-10.

ROBINSON, J. (1979), *Collected Economic Papers*, Vol. V, Blackwell, Oxford.

SNOWDON, B., VANE, H.R. (2005), *Modern Macroeconomics Its Origins, Development and Current State*, Edward Elgar, Cheltenham.

WEINTRAUB, E.R. (1993), “Neoclassical Economics”, *The Concise Encyclopedia of Economics*, Library of Economics and Liberty, <http://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html>, (10.04.2016).

The New School for Social Research, The History of Economic Thought Website, <http://www.newschool.edu/nssr/het/schools/historic.htm>, (12.04.2016).